

Pääkirjoitus

Taru Peltola & Maarit Sireni

Arkielämän luontosuhteet ja sukupuoli

Miten pitkään jatkunut kuivuus vaikuttaa australialaisten maanviljelijämiesten mielenterveyteen ja työssä jaksamiseen (Alston & Kent 2008)? Vaikuttaako petoeläinten suojelu intialaisten naisten mahdollisuuksiin hankkia toimeentulonsa (Ogra 2008)? Selittääkö päättäjien ja virkamiesten sukupuolijakauma sitä, miten aktiivisesti ruotsalaiset kunnat varautuvat ilmastonmuutokseen (Langlais & Pettersson 2009)?

Nämä ajankohtaiset tutkimuskysymykset havainnollistavat sitä, ettei ympäristöongelmia tai luonnon muutosta voida tarkastella irrallaan yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista. Samalla ne muistuttavat, että ympäristökysymys liittyy läheisesti ihmisten arkeen: lähi- tai työympäristön terveellisyteen, turvallisuuteen ja viihtyisyyteen sekä kykyyn tuottaa hyvinvointia ja toimeentuloa.

Yhteiskunnallisten prosessien keskeisyys ympäristökysymyksissä ja luonnonsuojelussa nostaa esiin sukupuolen merkityksen. Sukupuoli on läsnä kaikissa yhteiskunnallisissa suhteissa. Sen merkityksestä ympäristöasioiden suhteen on käyty myös teoreettista keskustelua: miten sukupuolen ja luonnon suhde voidaan käsitteellistää ja miten sitä tulisi tutkia? Maantieteilijä Andrea Nightingale (2006) erottaa tästä keskustelusta kolme erilaista näkökulmaa, jotka ovat ekofeministinen suuntaus, historialliseen materialismiin nojaava feministinen tutkimus sekä poststrukturalistinen suuntaus. Näitä lähestymistapoja esitellään lyhyesti myös tämän teemanumeron artikkeleissa. Ne eroavat toisistaan muun muassa siinä, miten sukupuolen käsite ymmärretään: tarkoitetaanko sillä biologista sukupuolta, yhteiskunnallisesti määrittyviä sukupuolirooleja vai sukupuolittunutta toimijuutta ja toistoteoilla tuotettua sukupuolta.

Sukupuolen näkökulma yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa on tarkoittanut useita eri asioita. Tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi naissukupuolen toiseutta ja marginalisoitumista modernin teknologian myötä syntyneissä ympäristöongelmissa, luonnossa tapahtuvien ekologisten muutosten vaikutuksia miesten ja naisten työnjakoon tai toimeentuloon sekä naisten asiantuntijuutta ja roolia ympäristöä koskevilla päätöksissä. Nämä näkökulmat ovat nostaneet esiin naisten ja miesten välisen eriarvoisuuden luontoon ja ympäristöön liittyvissä kysymyksissä. Maantieteen piirissä sukupuolen tutkimus on kytkeytynyt tilan tarkastelemiseen sukupuolittuneena ilmiönä (Massey 2008). Tällöin on tarkasteltu esimerkiksi sitä, missä ja miten miehet ja naiset liikkuvat kun he liikkuvat luonnossa tai miten he hyödyntävät luontoa vapaa-ajallaan tai työssään. Toisaalta fyysistä tilaa on tarkasteltu sosiaalisena tilana ja sukupuoli-identiteettejä muovaavana toimintaympäristönä (ks. Bull 2009).

Sukupuolen tutkimus tarjoaa monia hedelmällisiä avauksia ympäristötutkimuksessa. Yksi näistä on nähdä sukupuoli prosessina, ei pelkästään yhteiskunnallisena rakenteena. Tällöin naisten alisteista asemaa tai sukupuolten välisestä työnjaosta seuraavaa epäoikeudenmukaisuutta luonnonvarojen käytössä ei nähdä pysyvänä, yhteiskunnan rakenteista johtuvana ilmiönä. Olennaista on myös se, ettei sukupuolia nähdä toisilleen vastakkaisina yhtenäisinä kategorioina, vaan huomataan, että myös nais- ja miesryhmien välillä on eroja. Tämä näkökulma avaa mahdollisuuksia eritellä ympäristökysymysten taustalla vaikuttavia sosiaalisia ja kulttuurisia prosesseja sekä yhdistää yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen uu-

denlaisia, sukupuoleen liittyviä tutkimuskysymyksiä. Tutkimusta kohdistetaan siihen, milloin ja miten sukupuolesta tulee merkittävä tekijä ekologisessa muutoksessa tai ympäristökysymyksissä yleisemmin.

Toinen keskeinen sukupuolen tutkimusta ja ympäristötutkimusta yhdistävä teoreettinen keskustelu koskee luonnon ja kulttuurin suhdetta. Kummankin tutkimusalan piirissä on keskusteltu viime vuosina keinoista ylittää dualismi luonnon ja kulttuurin välillä (ks. Haila & Lähde 2003). Luonnon prosessien ja sosiaalisen todellisuuden yhteen kietoutumisen tutkimiseen tarvitaan käsitteellisiä avauksia, joita voi syntyä tutkimusalojen välisissä keskusteluissa.

Tämän teemanumeron ideana oli koota kotimaista, sukupuolen näkökulmasta tehtyä ympäristöön ja luontoon liittyvää tutkimusta. Teemanumeroon toivottiin artikkeleita erityisesti empiirisistä tutkimuksista, joissa tarkastellaan luonnon läsnäoloa ihmisten elämässä, arkielämän tilanteissa ja toiminnoissa. Tällaisista tutkimuksista oli keskusteltu sekä Maaseutututkijatapaamisen että Naistutkimuspäivien työryhmissä syksyllä 2008. Työpajat osoittivat, että sukupuoleen liittyvää ympäristötutkimusta tehdään Suomessa monista tärkeistä ja kiinnostavista aihepiireistä. Aiheita olivat muun muassa sukupuolittunut karjanhoito, ekologiset kotityöt, kestävä ruoantuotanto, luontosuhteen representaatiot maaseudun elämäntapalehdissä, naisten metsäkokemukset, metsäkulttuuri, metsätyö ja kotitalousneuvonta. Aiheiden kirjo osoitti myös, että sukupuolta voidaan tutkia hyvin erilaisin menetelmin ja aineistoin, kuten osallistuvan havainnoinnin ja etnografian tai tekstianalyysien ja haastattelujen keinoin.

Sukupuolinäkökulman integroiminen empiiriseen tutkimukseen on haastavaa. Sukupuoli on parhaimmillaan analyttinen käsite, joka avaa ympäristökysymyksen sosiaalisia ulottuvuuksia eikä jää pelkästään kuvailun tasolle. Teemanumeron teksteistä Annukka Vainio ja Riikka Paloniemi tarkastelevat metsänomistajien puhetta omasta metsäomistajuudestaan diskursseina. Kirjoittajat tunnistavat neljä subjektipositiota, joissa sosiaalisesti rakentunut metsänomistajuus kietoutuu haastateltavien käsityksiin luonnosta ja sukupuolesta. Kirsi Laurén lähestyy naisten metsäkokemuksia kulttuurisesta näkökulmasta tutkiessaan metsäaiheisen kirjoituskilpailun satoa. Hän kuvailee aineiston avulla hyvinvoinnin toteutumista naisten metsäkokemuksissa piirtäen samalla kuvaa sukupuolittuneesta metsästä ja erityisesti lähimetsistä naisten hyvinvoinnin lähteenä. Naiset jokamiehenoikeuksien hyödyntäjinä tekevät tilan politiikkaa, sillä hyvin- ja pahoinvointikertomukset avaavat jännitteitä metsien käytön ja hyvinvoinnin välille.

Taru Peltolan ja Leena Leskisen artikkeli koneellisesta metsätyöstä käsittelee maskuliinisen työkuultuurin muutosta ympäristöasioiden vaikuttaessa miesten työhön esimerkiksi uusiutuvan energian tuotannon muodossa. Uusi liiketoimintatapa lisää joidenkin miesryhmien toimintavapauksia metsätalouden sisällä. Miesten toimijuus muodostuu suhteessa metsäympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin. Kirjoittajat tarkastelevatkin luonnon prosessien kietoutumista yhteen sosiaalisten prosessien kanssa. Maarit Sirenin artikkelissa tarkastellaan sitä, millaisia luontoon liittyviä ajattelu- ja puhetapoja sisältyy perinteisten naisten neuvontajärjestöjen, Marttojen ja Maa- ja kotitalousnaisten, tavoitteisiin ja toimintaan, sekä sitä, millaista roolia suhteessa luontoon nämä järjestöt tarjoavat naisille. Järjestöjen luontoa ja naiseutta koskevat tulkinnat eroavat järjestöjen taustoista ja sitoumuksista johtuen jonkin verran toisistaan. Maa- ja kotitalousnaisten luonto jäsentyy maaseutuyritysten lähiluontona, kun puolestaan Martat painottavat globaalia ympäristövastuuta.

Kiitämme kaikkia tämän teemanumeron tekemiseen osallistuneita.

Lähteet

- Alston, Margaret & Kent, Jenny (2008). The big dry. The link between rural masculinities and poor health outcomes for farming men. *Journal of Sociology* 44:2, 133–147.
- Bull, Jacob (2009). Watery masculinities: fly-fishing and the angling male in the South West of England. *Gender, Place and Culture* 16:4, 445–465.
- Haila, Yrjö & Lähde, Ville (2003). Luonnon poliittisuus: mikä on uutta? Teoksessa Haila, Yrjö & Lähde, Ville (toim.) *Luonnon politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Langlais, Richard & Pettersson, Katarina (2009). Another climate: gendered structures of climate change response in selected Swedish municipalities. Esitelmä *Gendering Climate and Sustainability* -konferenssissa Kööpenhaminassa, 14.3.2009.
- Massey, Doreen (2008). *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Nightingale, Andrea (2006). The nature of gender: work, gender, and environment. *Environment and Planning D: Society and Space* 24:2, 165–185.
- Ogra, Monica (2008). Human-wildlife conflict and gender in protected area borderlands: a case study of costs, perceptions, and vulnerabilities from Uttarakhand (Uttaranchal), India. *Geoforum* 39:3, 1408–1422.